

Effecten van maatregelen tijdens een pandemie

Onderdeel van vervolprogrammering COVID-19

Programmavoorstel

Deelprogramma

Effecten van maatregelen tijdens een pandemie

Onderdeel van vervolprogrammering COVID-19

November 2023

Colofon

ZonMw stimuleert gezondheidsonderzoek en zorginnovatie.

Vooruitgang vraagt om onderzoek en ontwikkeling. ZonMw financiert gezondheidsonderzoek én stimuleert het gebruik van de ontwikkelde kennis om daarmee de zorg en gezondheid te verbeteren.

ZonMw heeft als hoofdpdrachtgevers het ministerie van VWS en NWO.

Voor meer informatie over het programma COVID-19 kunt u terecht op de [website](#) of contact opnemen via e-mail covid19@zonmw.nl of 070- 515 03 13.

Auteurs: Suzanne Verver, Annemieke Bekkers - Maat, Zorah Ypma, Justine van Burgsteden, Cule Cucic

Datum: 20 november 2023

ZonMw

Laan van Nieuw Oost-Indië 334

Postbus 93245

2509 AE Den Haag

Tel. 070 515 03 13

www.zonmw.nl/coronaonderzoek

 covid19@zonmw.nl

Social media

www.facebook.com/zonmwNL

www.twitter.com/zonmw

www.linkedin.com/company/zonmw

www.youtube.com/ZonMwTV

Inhoud

1. Samenvatting.....	4
2. Inleiding	4
2.1. Context	4
2.2. Totstandkoming	5
3. Terreinverkenning en afbakening	5
4. Doelstellingen en doelgroepen	8
4.1. Doelstellingen	8
4.2. Doelgroepen	9
5. Inhoud van het programma	9
5.1. Middellange termijn effecten.....	9
5.2. Effecten van combinatie van maatregelen versus geïsoleerde maatregelen	10
5.3. Sectoren en kwetsbare groepen.....	10
5.4. Verbinding en instrumenten voor afwegingskaders	10
5.5. Mitigatie	11
5.6. Duurzame monitoring	11
6. Plaats van het deelprogramma.....	11
7. Communicatie en implementatieplan	11
8. Management en organisatie	12
8.1. Governance deelprogramma	12
8.2. Commissie	12
8.3. Plan van aanpak en subsidievormen.....	12
8.4. Beoordelingsprocedure	14
8.5. Open science.....	14
8.6. FAIR data.....	14
8.7 Overige voorwaarden.....	14
9. Voortgangsbewaking en evaluatie.....	14
10. Financiële omvang en meerjarenraming	14
10.1. Totaalbudget.....	14
10.2. Begroting	15
Bijlagen.....	16
Bijlage 1. Samenstelling kerncommissie	16
Bijlage 2. Opdrachtbrief	17
Bijlage 3. Goedkeuringsbrief.....	18

1. Samenvatting

Dit deelprogramma 'Effecten van maatregelen tijdens een pandemie' is onderdeel van het overkoepelende [basisvervolgprogramma](#) COVID-19, en heeft als kerndoelstelling: het vergroten van kennis en begrip over en inzicht in de effecten van niet-farmacologische maatregelen die genomen zijn tijdens de COVID-19 pandemie om beter onderbouwde keuzen te kunnen maken voor maatregelen bij toekomstige COVID-19 besmettingsgolven en andere pandemieën.

Binnen dit deelprogramma zijn de volgende onderdelen opgenomen:

- Epidemiologische effecten
- Sociaal-maatschappelijke effecten in verschillende sectoren waaronder effecten in de zorg
- Effecten van combinaties van maatregelen versus individuele maatregelen
- Effecten in kwetsbare groepen
- Instrumenten om afwegingen te maken tussen epidemiologische en sociaal-maatschappelijke effecten, bijvoorbeeld ethische afwegingen, en gezondheidseconomische afwegingen.
- Middellange termijn effecten van bovengenoemde
- Duurzame monitoring van middellange termijn effecten
- Onderzoek naar interventies om de negatieve effecten van de maatregelen te verzachten/verminderen, ofwel mitigatie

Inrichting

Voor het deelprogramma wordt een kerncommissie samengesteld, die zal adviseren over verdere invulling van het deelprogramma. Beoogde instrumenten zijn onder andere subsidieoproepen en opdrachten.

Voor het deelprogramma is €9.000.000 beschikbaar, en het deelprogramma heeft een looptijd van 2024 tot en met 2026.

2. Inleiding

2.1. Context

De aanleiding voor dit deelprogramma is onderstaand rapport van de Onderzoeksraad voor Veiligheid (OVV), de reactie hierop van de Tweede Kamer waarop VWS ZonMw heeft verzocht om een programma op dit onderwerp te ontwikkelen (zie bijlage).

Op 12 oktober 2022 is het [tweede deelrapport](#) gepubliceerd van de OVV over de aanpak van de coronapandemie. De raad concludeert: *Het kabinet heeft de effecten van de coronamaatregelen nauwelijks gemonitord en geëvalueerd. Hierdoor is weinig bekend over de gewenste en ongewenste effecten van de maatregelen. Met meer kennis over de effecten van genomen maatregelen kan het kabinet betere afwegingen maken bij nieuwe ervaringen van het coronavirus of bij toekomstige pandemieën.* De OVV adviseert in het rapport om genomen maatregelen tegen COVID-19 beter te onderbouwen t.b.v. toekomstige besluitvorming en om bij toekomstige maatregelen te zorgen voor een goede monitoring en evaluatie van effecten en uitvoeringsaspecten.

Het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en sport (VWS) heeft op 11 november 2022 een reactie aan de Kamer gestuurd met betrekking tot de conclusies van de Raad op het gebied van de effectiviteit van maatregelen tegen de verspreiding van het coronavirus. Hierin zijn een aantal vervolgacties toegezegd. De vervolgacties zijn in lijn met drie moties die zijn aangenomen door de Tweede kamer over de genomen maatregelen (Motie Gündogan en Westerveld 1 februari 2023¹; Motie Westerveld 15 juni 2023², motie Agema 15 juni 2023³). Zo vraagt de motie Westerveld onder andere 'de epidemiologische effecten van maatregelen, voor zover mogelijk individueel, maar in ten minste verschillende samenstellingen, te laten evalueren'. Dit programma draagt bij aan de uitvoering van de vervolgacties.

¹ [Kamerstuk 25295, nr. 2009 | Overheid.nl > Officiële bekendmakingen \(officielebekendmakingen.nl\)](#)

² [Kamerstuk 25295, nr. 2087 | Overheid.nl > Officiële bekendmakingen \(officielebekendmakingen.nl\)](#)

³ [Kamerstuk 25295, nr. 2082 | Overheid.nl > Officiële bekendmakingen \(officielebekendmakingen.nl\)](#)

Op 25 oktober 2023 is het [derde deelrapport](#) gepubliceerd van de OVV over de aanpak van de coronapandemie. Ook hierin concludeert de raad dat maatregelen grote sociaal-maatschappelijke impact hadden, en formuleert hierover diverse conclusies en aanbevelingen, waaronder 'Expliciteer tijdens een langdurige crisis de dilemma's, de weging van risico's en belangen, en de keuzes die bij de besluitvorming aan de orde zijn. Maak aan de samenleving duidelijk wat de keerzijde van de strategie, een besluit of maatregel is, welke risico's worden geaccepteerd, voor wie en waarom'.

ZonMw onderschrijft het belang van het vergroten van inzicht in en kennis over de effecten van maatregelen die genomen kunnen worden tijdens een pandemie op de epidemie en de maatschappij. Het [COVID-19 Programma](#) van ZonMw heeft vanaf maart 2020 verschillende onderzoeks- en praktijkprojecten gefinancierd. Een deel van deze projecten betroffen onderzoek naar effecten van maatregelen tijdens de pandemie, maar veel subthema's zijn nog onvoldoende geadresseerd (zie hoofdstuk 3). Nieuw onderzoek op deze gebieden helpt om lessen te leren van de afgelopen periode en kennis te vergaren om toekomstige pandemieën te voorkomen en bestrijden. Daarnaast kan nieuwe kennis helpen zorg en preventie te verbeteren en te onderbouwen tijdens de staart en de nasleep van de pandemie. Verder inzicht omtrent maatregelen kan bijdragen aan toekomstige advisering door de Gezondheidsraad, OMT, MIT en de Nederlandse regering.

ZonMw heeft de rol van onafhankelijke partij die op transparante wijze zorgt dat de middelen en kennis op de juiste plek terecht komen en dat relevante partijen aan elkaar verbonden worden.

2.2. Totstandkoming

Het Ministerie van VWS heeft opdracht gegeven voor het schrijven van een programmavoorstel middels haar brief van 13 juli 2023. Verzocht is om de effecten van maatregelen, voor zover mogelijk individueel, maar in ten minste verschillende samenstellingen, te laten evalueren.

Dit deelprogramma is een vervolg op een eerdere opdracht: [Effectiviteit van maatregelen tijdens een pandemie. Addendum bij Vervolgprogramma COVID-19](#). In het addendum werd in 2023 binnen bestaande COVID-19 deelprogramma's en oproepen extra budget toegekend voor onderzoeken naar effecten van niet-farmacologische maatregelen. Ook werd een opdracht uitgezet voor een inventarisatie van afgeronde en lopende studies naar effecten van maatregelen. Resultaten en conclusies van deze inventarisatie worden begin 2024 verwacht en meegenomen in dit nieuwe deelprogramma.

3. Terreinverkenning en afbakening

In 2023 is de COVID-19 pandemie grotendeels voorbij. Aangezien er weinig farmacologische interventies beschikbaar waren aan het begin van de COVID-19 pandemie, is er veel gebruik gemaakt van niet-farmacologische maatregelen om de verspreiding van SARS-CoV-2 te beperken. In de pandemie is gebleken dat het moeilijk is om gemaakte keuzes met betrekking tot het invoeren van niet-farmacologische maatregelen te onderbouwen. Door de dynamiek van de pandemie waren steeds aanpassingen nodig in maatregelen. De impact van de maatregelen op het dagelijks leven van de bevolking was groot, en was vooraf niet altijd in te schatten.

Het is essentieel om inzicht te krijgen in draagvlak bij de bevolking voor maatregelen die nodig zijn om een virusuitbraak in te dammen. Draagvlak creëren voor maatregelen is lastig, onder andere doordat er beperkt inzicht is in de effecten en effectiviteit van maatregelen en de mogelijke sociaal-maatschappelijke effecten. Vaak is er wel inzicht in bestrijdingsprincipes maar geen gerandomiseerd onderzoek mogelijk met betrekking tot individuele maatregelen. Daarnaast is het lastig inzicht te krijgen in hoe een afweging gemaakt kan worden tussen effecten van epidemiologische en sociaal-maatschappelijke aard.

Maatregelen⁴

In dit deelprogramma worden met maatregelen bedoeld: niet-farmacologische maatregelen/interventies genomen door de overheid, tenzij anders benoemd. Maatregelen omvatten onder andere afstand houden, isolatie, quarantaine, mondkapjesplicht, sluitingen van sectoren⁵

⁴ Zie: [Coronavirus tijdlijn | Rijksoverheid.nl](#)

⁵ [Corona en coronaplannen | VNO-NCW en MKB-Nederland | VNO-NCW](#)

(bijvoorbeeld scholen, winkels, horeca, cultuur, evenementen), avondklok, testbeleid, bron- en contactonderzoek en ventilatie. Communicatiestrategieën die gebruikt worden om de algehele bevolking en/of specifieke doelgroepen te bereiken om draagvlak voor de maatregelen te creëren worden ook als maatregel beschouwd.

Effecten van maatregelen

Effecten van maatregelen kunnen grofweg onderverdeeld worden in epidemiologische effecten en sociaal-maatschappelijke effecten. Bij *epidemiologische effecten* (soms genoemd directe effecten) gaat het om verspreiding van het virus (aantallen geïnfecteerd, R-getal), aantallen en ernst van de ziekte (morbiditeit) en overleden door ziekte (mortaliteit), zowel op korte als lange termijn. Bij *sociaal-maatschappelijke effecten* gaat het om impact op mensen en op de maatschappij op korte en lange termijn; economische impact (verlies van inkomen) en sociale impact zoals mentaal welbevinden en eenzaamheid. Effecten kunnen ook plaatsvinden in verschillende *sectoren*, waaronder onderwijs (effecten zoals school- en of leerachterstand), horeca en de zorgsector. In veel sectoren heeft de pandemie bijvoorbeeld geleid tot ziekteverzuim en langdurige uitval van personeel. Ook heeft de maatregel 'afstand houden' in de zorg bijvoorbeeld effecten door consultaties op afstand. Het bezoekersverbod in verpleeghuizen had ook grote gevolgen voor bewoners, personeel en familie. Daarnaast zijn er onderzoeken nodig naar interventies die negatieve effecten van maatregelen kunnen beperken of verminderen, zogenaamde *mitigatie* studies.

Reeds ingezette trajecten en ontwikkelingen

Het vraagstuk 'Effecten van maatregelen' is complex, en hierover vindt veel publieke en politieke discussie plaats. Daarnaast zijn benodigde data vaak niet beschikbaar. Onderzoek is lastig omdat situaties niet reproduceerbaar zijn, en causaliteit in die zin niet aantoonbaar is. Zorgvuldig en valide vervolgonderzoek heeft baat bij betrekking van reeds ingezette trajecten en ontwikkelingen die van invloed zijn op dit vraagstuk. Hieronder worden deze beschreven.

Inventarisatie ZonMw/NWO projecten

ZonMw heeft tot en met augustus 2023 ongeveer 425 subsidieaanvragen gefinancierd op het gebied van COVID-19 binnen het COVID-19 programma, en nog eens enkele tientallen buiten het programma. De meeste grote projecten zijn terug te vinden in de [COVID-19 data portal | Health-RI](#). Ongeveer 225⁶ daarvan betroffen onderzoek gerelateerd aan effecten van maatregelen in de brede zin van het woord. Daarnaast heeft NWO ongeveer 200 projecten gefinancierd gerelateerd aan COVID-19, waarvan ongeveer 75 over effecten van maatregelen. Deze projecten over effecten van maatregelen betroffen ook onderzoek naar epidemiologische effecten, naar sociaal-maatschappelijke effecten, naar effecten in de zorg, en naar mitigatie.

Kennishiaten

Ondanks de veelheid aan onderzoeken geven deze samen nog geen compleet beeld van effecten van maatregelen. Bij een voorlopige analyse van de bovengenoemde projecten valt op dat er weinig onderzoek is gedaan naar de volgende aspecten:

- Onderzoek naar effectiviteit van de individuele (of specifieke) en combinaties van maatregelen, ofwel de mate waarin het gestelde doel waarvoor maatregel is ingezet bereikt wordt, omdat dit lastig te achterhalen is⁷.
- Onderzoek naar instrumenten voor afweging tussen epidemiologische en sociaal-maatschappelijke effecten van maatregelen.
- Onderzoek naar (effectiviteit van) interventies voor mitigatie (verminderen van negatieve effecten) van maatregelen.
- Onderzoek naar effecten van maatregelen op (kwetsbare) mensen en samenleving, op diverse maatschappelijke domeinen, zoals bijvoorbeeld effecten op fysieke en mentale gezondheid en welzijn, leefstijl, (uitgestelde) zorg, sociale cohesie, vertrouwen (in elkaar en de overheid), verenigingsleven, onderwijsachterstanden en -uitval, ziekteverzuim, productiviteit, leefomgeving, mobiliteit en veiligheid.

⁶ Sommige projecten met verschillende projectnummers zijn in deze telling samengevoegd tot 1 project omdat ze gezamenlijk aan hetzelfde onderwerp werkten, bijvoorbeeld 26 GGDen in het gezondheidsonderzoek naar rampen

⁷ [Advies over Wet publieke gezondheid \(Wpg\) | Brief | Rijksoverheid.nl](#)

- Onderzoek naar interacties en effecten van maatregelen op kwetsbare doelgroepen (verdelingseffecten), stapeling van effecten bij kwetsbare groepen en (toenemende) verschillen tussen groepen.
- Onderzoek naar draagvlak/naleving maatregelen in relatie tot impact van die maatregelen, effectiviteit van maatregelen, informatievoorziening over maatregelen en de rol van (sociale) media in de informatievoorziening.
- Vaak zijn effecten van maatregelen bestudeerd tot en met 2022, dus maximaal twee jaar na start van de pandemie. Er is nog weinig bekend over effecten op (middel)lange termijn.

Er worden in elk geval kennisiaten meegenomen uit de volgende rapporten:

- RIVM rapportage 'Gezondheidseconomische aspecten van de Covidpandemie'⁸
- Navigeren door COVID-19. Een verkennende literatuurstudie naar de maatschappelijke impact van COVID-19 maatregelen; in opdracht van het MIT⁹.
- TNO rapporten over invloed van COVID-19 op werk¹⁰.
- ZonMw inventarisatie van eigen en NWO projecten over effecten van maatregelen, zoals genoemd in paragraaf 2.2.
- RIVM rapportage Epidemiological impact and effectiveness of COVID-19 measures¹¹ (waarin ook international context).
- Rode dradenanalyse ministerie J&V.

Overig onderzoek in Nederland

Uiteraard is er nationaal en internationaal nog veel meer onderzoek gedaan naar effecten van maatregelen naast de projecten gefinancierd door ZonMw en NWO en bovengenoemde rapportages. Het voorgestelde deelprogramma beoogt studies te financieren die aanvullende kennis vergaren naast kennis die nationaal en internationaal al wordt gegenereerd in lopende monitoring, surveillance en onderzoeken. Dit onderwerp 'Effecten van maatregelen' vraagt echter om specifiek onderzoek in Nederland vanwege situatie- en cultuurspecifieke effecten. De volgende informatiebronnen geven overzichten van COVID-19 onderzoek in Nederland:

- [COVID-19 Data Portal](#) van ZonMw/Health-RI.
- [Corona-onderzoek | RIVM](#).
- Projecten in de [database](#) van de [commissie COCON](#) van de Nederlandse Federatie van Universitair medische centra (NFU).

Internationale context

Er wordt gecheckt of kennisvragen inmiddels elders beantwoord worden uit onder meer de volgende bronnen:

- Verschillende door de Europese Commissie opgezette onderzoekstrajecten en daarin deelnemende Nederlandse onderzoeksgroepen¹². Dit betreft zowel bredere programma's rondom relevante onderzoeksinfrastructuur (netwerken en platforms) als specifieke op COVID-19 gerichte trajecten.
- Vanuit ZonMw wordt afgestemd met [GloPID-R](#), een internationaal netwerk van onderzoekers en onderzoekfinanciers op het gebied van infectieziekte-uitbraken. GloPID-R publiceert een overzicht van lopende subsidieoproepen¹³. In samenwerking met CDR UK heeft GloPID-R een internationale overzichtsdatabase (COVID-19 research tracker) opgezet van meer dan 20.000 lopende en afgeronde projecten¹⁴, om financiers te helpen bepalen welke onderzoeken nog nodig zijn. Inmiddels staan ook de basisgegevens van de meeste ZonMw COVID-19 projecten in deze database, en ZonMw werkt eraan om alle projecten van het

⁸ RIVM rapport 2023-0318 (Johan Polder e.v.a. (verwacht 27 november 2023)

⁹ Uitgevoerd door RISBO/HSS. Auteurs: H.E. van der Veen, N. Sam, N. Rebero, D.M. Jonker, Y. Seidler, K.M. Rusinovic. Met medewerking van R.I. Berkman, L. Furst & L.O. Linden (verwacht december 2023)

¹⁰ [Werk en Coronabesmettingen - oplegger en memo's \(tno.nl\)](#)

¹¹ Verwacht december 2023

¹² https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/research-area/health-research-and-innovation/coronavirus-research-and-innovation_en

¹³ [Resources – Global research collaboration for infectious disease preparednessGLOPID-R](#) [Resources – Global research collaboration for infectious disease preparednessGLOPID-R](#)

¹⁴ <https://www.ukcdr.org.uk/funding-landscape/covid-19-research-project-tracker/>
<https://www.ukcdr.org.uk/funding-landscape/covid-19-research-project-tracker/>

COVID-19- en vervolprogramma hierop in te delen. Deze tracker wordt uitgebreid voor andere infectieziekten en toekomstige pandemieën via het pandemic PACT project¹⁵.

- Ook de WHO publiceert regelmatig updates van benodigd onderzoek met betrekking tot COVID-19.

Afbakening

Dit programma betreft niet de effecten van COVID-19 infectie zelf op individuele mensen, alleen de effecten van de maatregelen tegen COVID-19 verspreiding.

De effecten van COVID-19 maatregelen in relatie tot oversterfte maken geen onderdeel uit van dit deelprogramma, aangezien er een apart [deelprogramma Oversterfte](#) is om nader inzicht te krijgen in de onderliggende oorzaken van de oversterfte in Nederland.

Evalueren van farmacologische maatregelen past niet in dit deelprogramma. Evalueren van vaccinatiebeleid wordt niet meegenomen in dit deelprogramma, maar bij onderzoeken van effecten van maatregelen zal vaak wel vaccinatiestatus worden meegenomen in de analyses.

Een beleidsevaluatie over proces, sturing en inzet van middelen met betrekking tot genomen maatregelen en effectiviteit maakt geen onderdeel uit van dit deelprogramma.

Evaluatie van economische effecten van maatregelen past wel in dit deelprogramma, maar financiële effecten van economische steunpakketten past niet in dit deelprogramma.

4. Doelstellingen en doelgroepen

4.1. Doelstellingen

Het deelprogramma heeft als **kerndoelstelling**: het vergroten van kennis en begrip over en inzicht in de effecten van niet-farmacologische maatregelen die genomen zijn tijdens de COVID-19 pandemie om beter onderbouwde keuzen te maken voor maatregelen bij toekomstige COVID-19 besmettingsgolven en andere pandemieën.

Het deelprogramma is zowel bedoeld om lessen te leren uit het verleden, als met deze lessen voor te bereiden op toekomstige epidemieën en pandemieën. Om de kerndoelstelling te realiseren is de uitvoering van het deelprogramma gericht op twee programmadoelen:

1. Ontwikkeling van benodigde kennis;
2. Ontwikkelde kennis toegankelijk en bruikbaar maken.

Subdoelen zijn:

1. Inzichten krijgen in epidemiologische effecten van COVID-19 maatregelen op verspreiding van SARS-CoV-2.
2. Inzichten krijgen in sociaal-maatschappelijke effecten van COVID-19 maatregelen, in diverse sectoren, waaronder bijvoorbeeld onderwijs, horeca, evenementen, cultuur, sport, bedrijfstakken, branches en de zorgsector; en in kwetsbare groepen.
3. Inzichten krijgen in mogelijke instrumenten en de validatie en proportionaliteit daarvan voor afwegingkaders tussen epidemiologische en sociaal-maatschappelijke effecten bij het kiezen voor maatregelen.
4. Inzichten krijgen in effecten en effectiviteit van interventies (onder andere flankerend beleid) om negatieve effecten op de maatschappij inclusief zorgsector te verminderen of beperken (mitigatie).
5. Inzicht in hoe implementatie van de onderzoeksresultaten kan worden geborgd zowel in beleid als in verschillende sectoren van de maatschappij.

Bij deze subdoelen worden de volgende aspecten meegenomen:

6. Bij effecten wordt gedoeld op zowel korte termijn, als middellange termijn (tot 5 jaar na start van de pandemie, omdat het programma afloopt eind 2026).

¹⁵ [Pandemic PACT – Global research collaboration for infectious disease preparednessGLOPID-R](#)

7. Er is speciale aandacht voor kwetsbare doelgroepen.
8. Effecten van maatregelen worden voor zover mogelijk individueel, maar in tenminste verschillende samenstellingen, geëvalueerd.

Aanvullende en verder gedetailleerde subdoelen kunnen voortkomen uit kennishiaten in rapportages zoals genoemd in hoofdstuk 3. Bij uitwerking van het deelprogramma wordt afgestemd met RIVM en MIT en een programmacommissie (zie paragraaf 8.2).

Uiteindelijk leidt dit deelprogramma tot mogelijke instrumenten om met beperkte gegevens ondersteuning te bieden aan adviesraden en beleidsmakers om gewogen/gedegen afweging en besluitvorming ten behoeve van te nemen maatregelen tijdens een pandemie. De kennis en inzichten met betrekking tot effecten van maatregelen kunnen bijdragen aan betere en snellere besluitvorming en uitvoering van een crisisplan. Het deelprogramma draagt bij om in toekomstige pandemieën beter de afweging te kunnen maken tussen epidemiologische en sociaal-maatschappelijke effecten.

4.2. Doelgroepen

De ontwikkelde kennis is van belang voor

- beleidsmakers zoals de ministeries van VWS en Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW), en lokale en regionale structuren zoals gemeenten en VNG,
- beleidsondersteuners zoals het RIVM,
- richtlijnontwikkelaars en zorgverleners zoals leden van de Federatie Medisch Specialisten (FMS) en het Nederlands Huisartsen Genootschap (NHG), en Verenso
- publieke gezondheidsorganisaties zoals GGD'en
- onderzoekers zoals Nederlandse Federatie van Universitair Medische Centra (NFU) leden, bestuurskundigen en politicologen.
- patiëntvertegenwoordigers zoals C-Support en de patiëntenfederatie Nederland, risicogroepen in de bevolking die een hoog risico hebben op infectieziekten, andere kwetsbare groepen en organisaties die kwetsbare groepen ondersteunen, zoals gemeentes, welzijns- en zorgorganisaties.
- adviseurs aan het kabinet waaronder OMT, MIT en adviescolleges zoals WRR, RVS, OVV en planbureaus,
- koepelorganisaties van maatschappelijke sectoren zoals onderwijs (VSNU, VO raad, PO raad, MBO raad, vereniging hogescholen), MKB, horeca (KHN).

5. Inhoud van het programma

Dit deelprogramma betreft alle maatregelen en effecten zoals beschreven in hoofdstuk 3: Terreinverkenning. De centrale vraag is; hoe kan Nederland zich in de toekomst beter voorbereiden op pandemieën, gegeven de lessen uit het COVID-19 programma? De focus binnen het deelprogramma zal liggen op de volgende thema's:

5.1. Middellange termijn effecten

Er is tot nu toe onderzoek gedaan naar korte termijn effecten van maatregelen, tot maximaal 2-3 jaar na uitbraak van de pandemie. In dit programma wordt onderzoek gefinancierd dat ook middellange termijn effecten onderzoekt, tot 5 jaar na uitbraak van de pandemie. Dit kan nieuw onderzoek betreffen of verlenging van bestaand onderzoek.

Voorbeeldvragen zijn lange termijn effecten van uitgestelde zorg en zorg op afstand, van sluiting van onderwijs, van maatregelen (sluitingen en financiële ondersteuning) op economie, effecten van sluiten sportverenigingen op levensvatbaarheid van verenigingen en gezondheid van sporters (fysiek en mentaal). Zien we dat sportdeelname is afgenomen? Welke lange termijn gezondheidseffecten kunnen we hiervan verwachten? Daarnaast is interessant welke effecten zich op korte, en welke (ook) op langere termijn voordoen, en waar het omslagpunt zit. En in hoeverre neemt de effectiviteit van maatregelen af naarmate de tijd vordert?

De inventarisatie van effecten van maatregelen van ZonMw die in begin 2024 uitkomt, zal tegen het einde van dit deelprogramma geupdate worden.

5.2. Effecten van combinatie van maatregelen versus geïsoleerde maatregelen

De afgelopen jaren is gebleken dat de effecten van individuele maatregelen vaak moeilijk of niet te onderscheiden zijn. Dit deelprogramma tracht te achterhalen waar en in hoeverre dat wél mogelijk is, mogelijk met minder sterk bewijs. Waar het aantoonbaar onmogelijk is om deze effecten van individuele maatregelen te onderscheiden, is evaluatie nodig op basis van pakketten van individuele maatregelen. Timing van inzet van middelen kan ook deel uitmaken van de evaluatie.

Dit kan ook betreffen onderzoek naar draagvlak/naleving maatregelen in relatie tot impact van die maatregelen, effectiviteit van maatregelen, informatievoorziening/communicatie over maatregelen en de rol van (sociale) media in de informatievoorziening. Gedragseffecten kunnen de effectiviteit van maatregelen beïnvloeden. Hoe omvangrijk is dit gedragseffect? Wat kunnen we bij een volgende pandemie verwachten?

5.3. Sectoren en kwetsbare groepen

Dit deelprogramma onderzoekt effecten van maatregelen op mens en samenleving in diverse sectoren en kwetsbare groepen. Bij kwetsbare groepen doelen we op de 4 categorieën die zijn geformuleerd door het Maatschappelijk Impact Team: medisch kwetsbare personen, mensen die een hogere kans hebben om in aanraking te komen met het virus, groepen die gevoelig zijn voor de economische gevolgen van maatregelen en groepen die gevoelig zijn voor de sociale gevolgen van maatregelen¹⁶.

Inzicht is nodig in hoe een stapeling van effecten en interacties van effecten (bijvoorbeeld over wonen en werken) samenkomen bij individuele burgers. Daarom dient het burgerperspectief meegenomen te worden.

Sectoren kunnen betreffen onder andere zorg, primair en secundair onderwijs, horeca, ondernemers/economische sector en sport, cultuur en evenementen.

Voorbeeldvragen zijn effecten van maatregelen op fysieke en mentale gezondheid (waarbij brede definitie van gezondheid wordt gehanteerd), sociaal-economische gezondheidsverschillen, welzijn, economische effecten zoals arbeidsverzuim, inkomensverlies en productiviteit, (uitgestelde) zorg, sociale cohesie, vertrouwen (in elkaar en de overheid), verenigingsleven, onderwijsachterstanden en -uitval, ziekteverzuim, leefomgeving, mobiliteit en veiligheid.

Binnen de zorg betreft het bijvoorbeeld de gehandicaptenzorg of verpleeghuissector. Voorbeeldvragen zijn effecten van isolatie in instellingen op mentale en fysieke welbevinden van de bewoners, onderzoek naar mogelijkheden om in instellingen meer maatwerk toe te passen aansluitend bij de wens van de bewoners en diens naasten.

5.4. Verbinding en instrumenten voor afwegingskaders

In dit deelprogramma verbinden we onderzoeken en betrokken partijen die kennis hebben over epidemiologische effecten en sociaal-maatschappelijke effecten om instrumenten te ontwikkelen en te valideren, die gebruikt kunnen worden voor een toekomstig afwegingskader. Instrumenten kunnen bijvoorbeeld gebaseerd zijn op ethische indicatoren, gezondheidswinst, gezondheidseconomische afwegingen, capaciteitsindicatoren uit de zorg, sociale indicatoren (waaronder rechtvaardigheid, ongelijkheden en toegankelijkheid) en indicatoren over naleving en vertrouwen.

Deze instrumenten worden ontworpen samen met relevante interdisciplinaire stakeholders zoals koepelorganisaties van maatschappelijke sectoren, en met experts die ervaring hebben met afwegingskaders, zoals ethici, bestuurskundigen, politicologen, planners, enz. Burgerberaden kunnen hierbij ook geconsulteerd worden.

Voorbeeldvragen zijn: Hoe kunnen deze afwegingen in de toekomst voor en tijdens (in verschillende fasen van) een nieuwe pandemie gemaakt worden, gegeven de dynamiek van een pandemie? Hoe kunnen uitkomsten van epidemiologische modellen worden gecombineerd met uitkomsten van economische modellen? Hoe kan een landelijk ethisch kader voor triage in de zorg vormgegeven worden. In hoeverre is de startpositie bij toekomstige pandemieën anders, waardoor maatregelen

¹⁶ MIT-advies 2022-1. Fit voor het najaar. Aandachtspunten Maatschappelijk Impact Team(MIT) bij de langetermijnaanpak COVID-19 ([pdf \(overheid.nl\)](#))

meer of minder nodig zijn? Deze startpositie kan bijvoorbeeld betreffen wijzigingen in zorgstelsel of bereidheid tot naleving van maatregelen. Zowel kwalitatieve als kwantitatieve afwegingen worden meegenomen. Proportionaliteit dient meegenomen te worden.

Afwegingskaders worden uiteindelijk elders vormgegeven, maar dit programma beoogt bouwstenen daarvoor aan te leveren, bijvoorbeeld om inzicht in de kosten en effecten (beide in brede zin) van interventies te verbeteren. Betere afwegingskaders kunnen bij toekomstige pandemieën helpen betere beleidsbeslissingen te maken.

5.5. Mitigatie

Bij mitigatie gaat het om onderzoek naar interventies die negatieve effecten van maatregelen kunnen beperken of verzachten, zoals bijvoorbeeld projecten om digitaal onderwijs te verbeteren, of online zorgconsultaties (e-health) en onderzoek hoe maatregelen kunnen worden ingericht zodat kwetsbare groepen minder hard getroffen worden. Mitigatie-interventies kunnen zelf ook maatregelen zijn, bijvoorbeeld gratis sport abonnement na afloop van de pandemie; of verzachting van maatregelen, zoals uitzonderingen voor jeugd of supermarkten die open bleven. Onderzoek naar mitigatie is mogelijk binnen dit deelprogramma, alleen als het direct gerelateerd is aan de COVID-19 pandemie (bijvoorbeeld tijdens de pandemie ontwikkeld, met specifiek doel op mitigatie van effecten van COVID-19 maatregelen) of toekomstige pandemieën. Er is vooral inzicht nodig in de effectiviteit van mitigatie-interventies. Waren deze nodig en zijn deze mitigaties in de toekomst ook nodig?

5.6. Duurzame monitoring

In dit programma kunnen ook reeds bestaande registraties en monitors voor gezondheid worden ingezet en indien nodig beperkt uitgebreid zodat ook lange termijn epidemiologische en sociaal-maatschappelijke effecten kunnen worden gevolgd. Deze registraties en monitors kunnen input leveren voor de kennisbasis maatschappelijke impact door MIT en SCP.

6. Plaats van het deelprogramma

Dit deelprogramma Effecten van maatregelen tijdens een pandemie is onderdeel van het overkoepelende vervolprogramma COVID-19. De basisafspraken voor deze vervolprogrammering staan beschreven in de [basistekst](#). Enkele afwijkingen van normale ZonMw procedures die in het vervolprogramma COVID-19 beschreven worden zijn niet meer van toepassing.

Het voorgestelde deelprogramma is aanvullend aan en versterkt andere lopende COVID-19 deelprogramma's over vaccinatie, behandeling, aanhoudende klachten en nazorg, gezondheidsonderzoek bij rampen (GOR), mentale vitaliteit van werkenden, besmetting en verspreiding, oversterfte en addendum effecten maatregelen.

Het deelprogramma richt zich niet specifiek op bredere pandemische paraatheid of infectieziektebestrijding, omdat daarvoor andere programma's zijn. Dit deelprogramma is en wordt afgestemd met het Kennisprogramma Pandemische Paraatheid (2022-2024, met verlenging t/m 2026) en het programma Infectieziektebestrijding en programma 'Uitkomstgerichte zorg: kennisagenda non-COVID-19', om duplicering te voorkomen.

7. Communicatie en implementatieplan

In dit deelprogramma is specifiek aandacht voor de doorgeleiding en gerichte verspreidings- en implementatie activiteiten van nieuwe en recent ontwikkelde kennis naar beleid, onderwijs, onderzoek en praktijk. Projecten dienen aan te geven welke kennisproducten het onderzoek gaat opleveren en welke verspreidings- en implementatieactiviteiten ingezet gaan worden. Het opnemen van [een implementatieplan](#) in projecten kan helpen om tot een succesvolle toepassing van de onderzoeksresultaten te komen. Noodzakelijk vervolgonderzoek op succesvolle resultaten wordt al gedurende lopend onderzoek in kaart gebracht en waar passend ondersteund. Daarnaast ontstaat inzicht in welke voorbereidingen nodig zijn (bijvoorbeeld voor richtlijnen en protocollen) voor een voorspoedige doorgeleiding van de resultaten.

We ondersteunen de projecten bij hun communicatie naar stakeholders en waar mogelijk naar media. We kunnen de boodschap versterken door hierbij onze eigen kanalen in te zetten.

8. Management en organisatie

8.1. Governance deelprogramma

Een goedlopend deelprogramma vergt betrokkenheid van alle relevante partijen. Voor een optimaal resultaat wordt afstemming en samenwerking met stakeholders vanuit beleid, onderzoek en praktijk gecontinueerd, waaronder VWS, RIVM en MIT. Zie hiervoor de paragraaf 4.2. over doelgroepen. Gedurende het deelprogramma wordt gekeken of er nog andere stakeholders betrokken moeten worden.

8.2. Commissie

Voor dit deelprogramma wordt een onafhankelijke door ZonMw benoemde kerncommissie ingesteld met onder andere expertise op het terrein van COVID-19 infectieziektebestrijding, infectiepreventie, epidemiologie, publieke gezondheid, modelleren, medische informatica, patiëntervaring, ethiek, bestuurskunde, gezondheidseconomie, sociologie, gedragsinterventies, gezondheidspsychologie, communicatie en complexe vraagstukken.

De taken van de kerncommissie zijn:

- Signaleren van ontwikkelingen die van belang zijn voor het deelprogramma, en waar nodig advies uitbrengen aan het ZonMw-bestuur, ten behoeve van VWS;
- Advisering over de prioritering van onderwerpen voor subsidieoproepen en opdrachten.

Voor beoordelingen van voorstellen wordt een beoordelingscommissie ingesteld. Taken van de beoordelingscommissie zijn:

- Beoordelen van de subsidieaanvragen op verschillende criteria conform de doelstellingen van het (deel)programma;
- Prioriteren van de subsidieaanvragen en adviseren over honorering aan het ZonMw-bestuur;
- Waar nodig ZonMw bureau adviseren bij bewaken van de voortgang en evaluatie van de gehonoreerde projecten, op grond van de voortgangsrapportages die elk project op verschillende momenten gedurende de looptijd dient in te leveren en het eindverslag na afloop van het project.

Beide commissies wordt ook gevraagd hun expertise in te zetten om te bepalen of onderwerpen al elders beantwoord worden.

De commissieleden mogen op geen enkele manier betrokken zijn geweest bij besluiten over in- en uitvoering van de COVID-19 maatregelen.

Er zit overlap tussen de leden van de kerncommissie en de beoordelingscommissie. Steeds zal hierbij gewaarborgd blijven dat de commissie voldoende expertise beschikbaar heeft om subsidieaanvragen te kunnen beoordelen. Eventueel werken we met ad hoc subcommissies vanuit een poule van leden die onderwerpafhankelijk samengesteld worden. Deze subcommissies kunnen ook ingezet worden voor langer lopende begeleiding van specifieke projecten.

Vertegenwoordigers van het ministerie van VWS nemen plaats als waarnemer in de kerncommissie en beoordelingscommissie. Bij de samenstelling van de commissies wordt de [Code omgang met persoonlijke belangen](#) van ZonMw toegepast. De leden van de commissies worden voor een bepaalde tijd aangesteld.

8.3. Plan van aanpak en subsidievormen

Er worden verschillende subsidie-instrumenten ingezet binnen het deelprogramma. 'Urgente onderzoeksvragen traject' en 'vraaggestuurde trajecten' zoals beschreven in het [COVID-19 basisprogramma](#), zijn niet langer van toepassing, tenzij de COVID-19 pandemie weer op zou leven.

Instrumenten die ingezet kunnen worden:

1. Wetenschappelijk onderzoek uitzetten via subsidieoproepen om bestaande data in meer detail te analyseren en/of nieuwe data te verzamelen over (middellange termijn) effecten van maatregelen. Dit onderzoek kan onder andere gebruik maken van:
 - a. Combineren van verschillende databases
 - b. modellen om effecten achteraf te verklaren en toekomstige effecten te voorspellen;
 - c. artificiële intelligentie inclusief onderzoek op basis van real time data;
 - d. combinatie van medische en sociale wetenschappen
2. Literatuuronderzoek,
 - a. Het ontwikkelen van een kennisagenda, indien kennishiaten niet voldoende helder zijn uit de beschikbare rapportages.
 - b. bijvoorbeeld om meer te leren over instrumenten en kaders die in andere landen worden gebruikt om positieve en negatieve effecten af te wegen. Er is al veel literatuuronderzoek gedaan naar effecten van maatregelen.
 - c. Daarnaast zal een update geschreven worden over de inventarisatie effecten maatregelen die begin 2024 uitkomt, waarin nieuwe resultaten worden toegevoegd.
3. Subsidie of opdracht om werkgroepen en bijeenkomsten te organiseren met experts, bijvoorbeeld om adviezen op te halen, consensus te bereiken en ongebruikelijke combinaties van partijen bij elkaar te brengen om samenwerking te bevorderen en innovatieve methoden te ontwikkelen.
4. Impact/implementatie borgen, onder andere via het stellen van voorwaarden (eisen) aan wetenschappers om doelgroepen en beleidsmakers te betrekken en concrete kennisproducten op te leveren.
5. Praktijkimpulsen: voor het stimuleren van de implementatie van de resultaten van de projecten zijn kleine subsidies beschikbaar, zogenaamde VIMPs. Dit is vaak nodig voor doorgeleiden van de opgedane kennis en ervaring naar beleid, onderwijs, onderzoek en praktijk.

Bij keuze van instrumenten zal worden afgestemd met andere organisaties die dergelijk onderzoek kunnen (laten) uitvoeren, bijvoorbeeld RIVM, TNO, NIVEL en MIT.

Toelichting op enkele instrumenten.

Analyse van combinatie van bestaande databases

Er is veel data beschikbaar, zowel uit eerder onderzoek, als uit surveillance bestanden van tijdens de pandemie. Denk bijvoorbeeld aan vaccinatiedata, testdata, zorgdata en data uit het Gezondheidsonderzoek naar de ramp COVID-19 (GOR). De toegang tot deze data is een voorwaarde om verdiepend onderzoek te kunnen doen naar de effecten van maatregelen. Databases over de pandemie zijn een deel van de pandemie slecht toegankelijk geweest voor onderzoekers buiten het RIVM. Deze zijn en worden breder beschikbaar. Vaccinatiedata (RIVM) en testdata (GGDen) zijn gedeeltelijk beschikbaar via CBS. Er is wel een uitspraak van de Autoriteit Persoonsgegevens en de Algemene Rekenkamer die toegang steunt.^{17 18}

Door combineren van gegevens uit verschillende databases kan meer diepgravend onderzoek worden gedaan naar sectoren van de samenleving en kwetsbare groepen. Bijvoorbeeld (her)analyse van data uit de fieldlabs¹⁹.

Modelleren

Een onderdeel van het deelprogramma kan modelleer onderzoek betreffen, ofwel het modelleren van epidemiologische en sociaal-maatschappelijke effecten en de interactie daartussen. Samenwerking tussen modelleers van verschillende disciplines wordt aangemoedigd. Aangezien al veel modelleeronderzoek gedaan is naar epidemiologische effecten van maatregelen, zal dit deelprogramma focussen op (a) modelleren van sociaal-maatschappelijke effecten EN (b) van het combineren van die verschillende soorten effecten. Overlap wordt gewaarborgd door regelmatige afstemming met ZonMw Kennisprogramma Pandemische Paraatheid en RIVM.

¹⁷ [Advies ap onderzoek oversterfte.pdf \(autoriteitpersoonsgegevens.nl\)](#)

¹⁸ [Omgang met de AVG in relatie tot uitvoering overheidstaken | Kamerstuk | Algemene Rekenkamer](#)

¹⁹ Bijvoorbeeld [Fieldlab Evenementen](#). Bijvoorbeeld [Fieldlab Evenementen](#).

8.4. Beoordelingsprocedure

Voor de procedurele aspecten inclusief beoordeling van het deelprogramma wordt verwezen naar de [basisprogramma](#)tekst voor de vervolffinanciering van het COVID-19 Programma. In de basistekst van het vervolgprogramma COVID-19 zijn voorwaarden gedefinieerd met betrekking tot staatssteun, maatschappelijk verantwoord licentiëren en communicatie, die ook gelden voor dit deelprogramma. Uitzonderingen met betrekking tot staatssteun vanwege urgentie van de COVID-19 pandemie zijn niet langer van toepassing.

8.5. Open science

Alle publicaties voortkomend uit wetenschappelijk onderzoek dat geheel of gedeeltelijk is gesubsidieerd binnen dit ZonMw-programma dienen onderzoekers onmiddellijk (zonder embargo) Open Access beschikbaar te stellen met een open licentie. Zo delen we zo snel mogelijk nieuwe kennis die kan bijdragen aan de verbetering van de volksgezondheid omtrent COVID-19. Onderzoeksresultaten die geproduceerd worden binnen dit programma dienen bovendien gedeeld te worden in lijn met de Joint statement on sharing research data and findings relevant to the novel coronavirus (nCoV) outbreak²⁰. Meer informatie, ook over eventuele vergoedingen voor de Gouden Open Access route, vind u op [Open Access | ZonMw](#).

8.6. FAIR data

Dit nieuwe deelprogramma is opgezet met uitgangspunt toegang tot data en FAIR data, zoals aangegeven op onze website: [Alles over FAIR-datamanagement bij ZonMw](#).

In aanvulling op de aanwijzingen m.b.t. FAIR data, moeten de projectleiders metadata maken over hun databestanden (en eventueel andere bronnen, zoals biomaterialen) volgens de aanpak voor [‘metadata-for-machines’](#) die is ontwikkeld binnen het ZonMw COVID-19-programma. De metadata worden automatisch zichtbaar en doorzoekbaar op de [COVID-19 Data Portal](#) van Health-RI. Deze is inmiddels ook gelinkt met de Europese BY-COVID database²¹;

8.7 Overige voorwaarden

Bovenop bovenstaande voorwaarden heeft dit deelprogramma aanvullende voorwaarden:

1. De onderzoeken zullen uitgevoerd worden door onafhankelijke (academische) onderzoekers die niet werkzaam zijn bij instellingen die invloed hebben uitgeoefend om maatregelen in te voeren of betrokken waren bij het ontwerp van maatregelen;
2. Onderzoeken die samenwerking tussen verschillende domeinen/zorglevels betreffen (bijvoorbeeld tussen 1^e lijn, 2^e lijn en publieke zorg) worden aangemoedigd;
3. Projecten beantwoorden bij voorkeur meerdere onderzoeksvragen tegelijk;
4. Onderzoek dat niet alleen lessen oplevert over de COVID-19 pandemie, maar ook voor andere infectieziekten en toekomstige pandemieën heeft voorrang.

9. Voortgangsbewaking en evaluatie

Voor voortgangsbewaking en evaluatie van het deelprogramma wordt verwezen naar de [basistekst](#) voor de vervolffinanciering van het COVID-19 Programma. Voortgangsrapportages van projecten worden niet langer extra frequent opgevraagd, maar volgens de gebruikelijke ZonMw procedure: halverwege projectduur (alleen bij langere projecten) en na afloop van het project.

10. Financiële omvang en meerjarenraming

10.1. Totaalbudget

Voor de uitvoering van dit deelprogramma is €9 mln. beschikbaar (inclusief programmakosten), te verdelen over de jaren 2024, 2025 en 2026.

²⁰ [Coronavirus \(COVID-19\): sharing research data | Wellcome Coronavirus \(COVID-19\): sharing research data | Wellcome](#)

²¹ [BY-COVID | BY-COVID](#)

Het totaalbudget kan gedurende de looptijd van het deelprogramma toenemen door additionele middelen die ter beschikking worden gesteld door bestaande financiers of door nieuwe publieke en private partijen. Middels financiering op themaniveau of cofinanciering van projecten, kunnen de additionele middelen nog verder toenemen.

10.2. Begroting

In deze begroting wordt een indicatie gegeven van de verdeling van de beschikbare middelen over de verschillende delen van het programma, de communicatie- en implementatiekosten en de kosten voor coördinatie en programma-uitvoering. In afstemming met het ministerie van VWS kan vanwege wijzigingen in benodigd onderzoek van deze verdeling worden afgeweken.

Programma COVID-19 deelprogramma effecten maatregelen tijdens een pandemie (meerjarig)(ZonMw progr.nr. 1043038)
Opdrachtbrief 3635634-1050877-PDCIC dd 13 juli 2023
20231120 programmabegroting voor periode 2024-2026

1.Verplichtingen	2023	2024	2025	2026	Totaal
<u>Programma</u>					
ronde 1	-	4.000.000	-	-	4.000.000
ronde 2	-	2.700.000	-	-	2.700.000
	-	-			-
workshops	-	100.000	150.000	50.000	300.000
literatuurstudie, pilotstudies, haalbaarheidsstudies	-	250.000	150.000	50.000	450.000
CIP	-	50.000	150.000	149.923	349.923
<u>Algemene kosten</u>					
Commissiekosten (reiskosten en vacatiegelden)	-	20.000	20.000	20.000	60.000
Algemene kosten	-	20.000	20.000	20.772	60.772
Programmakosten ZonMw	-	353.939	359.506	365.859	1.079.305
Totale Verplichtingen	-	7.493.939	849.506	656.554	9.000.000

* Budget wordt nader verdeeld over de **thema's** van het programma

Bijlagen

Bijlage 1. Samenstelling kerncommissie

De kerncommissie is nog niet samengesteld. Er bestaat een Commissie voor 'Addendum Effecten Maatregelen'. Zie [Commissieleden COVID-19 | ZonMw](#). Een deel van die commissieleden kan ook in de commissie voor dit deelprogramma plaatsnemen; aangevuld met relevante disciplines.

Waarnemers VWS:

Rafaël Brouwer

Inonge van Twillert

Bijlage 2. Opdrachtbrief

> Retouradres Postbus 20350 2500 EJ Den Haag

Aan het bestuur van ZonMw
Postbus 93245
2509 AE DEN HAAG

Bezoekadres

Parnassusplein 5
2511 VX Den Haag
T 070 340 79 11
F 070 340 78 34
www.rijksoverheid.nl

Inlichtingen bij

Kenmerk

3635634-1050877-PDCIC

Datum **13 JUNI 2023**
Betreft opdrachtbrief ZonMw effecten van maatregelen
(meerjarig)

*Correspondentie uitsluitend
richten aan het retouradres
met vermelding van de
datum en het kenmerk van
deze brief.*

Geacht bestuur,

Ik dank u hartelijk voor al de inspanningen die u doet om COVID-19 onderzoek vanuit ZonMw mogelijk te maken. Met deze brief vraag ik u een voorstel te schrijven voor een meerjarig deelprogramma 'effecten van maatregelen (inclusief middellange termijn effecten)' met als doel het vergroten van inzicht in en kennis over de effecten van maatregelen die genomen kunnen worden bij toekomstige COVID-19 besmettingsgolven en andere pandemieën. Dit deelprogramma is een vervolg op een eerdere opdracht (Effectiviteit van maatregelen tijdens een pandemie. Addendum bij Vervolgprogramma COVID-19¹), waarbij in 2023 binnen bestaande COVID-19 deelprogramma's en oproepen extra budget werd toegekend voor onderzoeken naar effecten van maatregelen.

Naar aanleiding van de aanbevelingen uit het 2^e deelrapport van de Onderzoeksraad Voor Veiligheid (OVV) is een aantal vervolgcacties toegezegd. In dit rapport wordt geadviseerd om genomen maatregelen beter te onderbouwen t.b.v. toekomstige besluitvorming en om bij toekomstige maatregelen te zorgen voor een goede monitoring en evaluatie van effecten en uitvoeringsaspecten. De vervolgcacties zijn in lijn met twee moties die zijn aangenomen door de Tweede kamer over de genomen maatregelen.^{2 3}

Om aan deze vervolgcacties uitvoering te geven vraag ik u om wetenschappelijk onderzoek naar de effecten van maatregelen (inclusief middellange termijn effecten) te faciliteren d.m.v. oproepen tot onderzoek op dit thema en het verstrekken van subsidie. Verzocht wordt om de effecten van maatregelen, voor zover mogelijk individueel, maar in ten minste verschillende samenstellingen, te laten evalueren. Voor de uitvoering hiervan is €9 mln. beschikbaar (inclusief programmakosten), te verdelen over de jaren 2024, 2025 en 2026.

¹ [Addendum-effectiviteit-COVID-19-maatregelen_webversie.pdf \(zonmw.nl\)](#)

² [Motie Gundogan en Westerveld 1 feb 2023](#)

³ [Motie Westerveld 15 juni 2023](#)

Binnen dit deelprogramma zullen twee onderdelen opgenomen kunnen worden, namelijk:

Epidemiologische effecten.

Sociaal maatschappelijke effecten (of neveneffecten).

Kenmerk
3635634-1050877-PDCIC

Een onderdeel van het deelprogramma bevat modelleer onderzoek ofwel het modelleren van epidemiologische en sociaal maatschappelijke effecten. Dit onderzoek dient bij te dragen aan duurzame samenwerking tussen modelleers van het RIVM en universiteiten.

Het onderzoek moet inzicht geven in en informatie geven over effecten op verschillende groepen mensen en sectoren (denk aan effecten op ondernemers, kwetsbare gezinnen, jongeren, de zorgsector etc.) en moet bijdragen om bij toekomstige pandemieën de afweging te kunnen maken tussen epidemiologische en sociaal maatschappelijke effecten (inclusief ethische overwegingen). Tevens dient de kennis die opgedaan wordt over de effecten van maatregelen relevant te zijn voor beleidsmakers bij nieuwe pandemieën. Daarom graag in het voorstel uw nadrukkelijke aandacht voor implementatie van de onderzoeksresultaten zowel in beleid als in de maatschappij.

In het voorstel voor het deelprogramma dienen zowel afstemming als afweging tussen epidemiologische effecten en sociaal maatschappelijke effecten plaats te vinden. Dit betekent dat afstemming met MIT en RIVM zeer wenselijk is. Daarnaast is afstemming tussen ZonMw en het RIVM noodzakelijk vanwege de raakvlakken van dit deelprogramma met de aan ZonMw toegekende opdracht 'innovatie op modellering' van de programmadirectie Pandemische Paraatheid en de hieruit voortvloeiende subsidieoproep.

Bij alle onderdelen van het deelprogramma is het van belang dat door wetenschappers gebruikte data openbaar beschikbaar en koppelbaar zijn, volgens de FAIR principes (vindbaar, toegankelijk, interoperabel en herbruikbaar). Graag uw aandacht hiervoor in het voorstel.

Op het terrein van dit deelprogramma vinden reeds ambtelijke overleggen plaats en u kunt hierover verdere afspraken maken met de inhoudelijk betrokken beleidsmedewerkers Inonge van Twillert en Rafaël Brouwer. Graag ontvang ik van u een voorstel inclusief begroting, liquiditeitsprognose en looptijd.

Hoogachtend,

de directeur-generaal Volksgezondheid,

Marjolijn Sonnema

Bijlage 3. Goedkeuringsbrief

> Retouradres Postbus 20350 2500 EJ Den Haag

ZonMw
T.a.v. het bestuur
Postbus 93245
2509 AE DEN HAAG

Bezoekadres

Parnassusplein 5
2511 VX Den Haag
T 070 340 79 11
F 070 340 78 34
www.rijksoverheid.nl

Inlichtingen bij

Datum **05 DEC. 2023**
Betreft Goedkeuringsbrief meerjarig ZonMw onderzoek effecten
van maatregelen

Kenmerk

3726469-1057057-PDCIC

Kenmerk afzender

Bijlage(n)

Geacht bestuur,

Ik dank u hartelijk voor al uw inspanningen om COVID-19 onderzoek vanuit ZonMw mogelijk te maken. In mijn brief van 13 juli 2023 (gestempeld 13 juni 2023, kenmerk 3635634-1050877-PDCIC) heb ik u verzocht een voorstel te schrijven voor een meerjarig deelprogramma 'effecten van maatregelen (inclusief middellange termijn effecten)' met als doel het vergroten van inzicht in en kennis over de effecten van maatregelen die genomen kunnen worden bij toekomstige COVID-19 besmettingsgolven en andere pandemieën.

Correspondentie uitsluitend richten aan het retouradres met vermelding van de datum en het kenmerk van deze brief.

Met deze brief verleen ik definitief goedkeuring aan uw voorstel inclusief bijbehorende begroting. Voor de uitvoering van het programma is € 9 miljoen beschikbaar. De jaarlijkse verdeling van de middelen is als volgt (conform uw liquiditeitenprognose):

2024	€ 4.000.000
2025	€ 3.000.000
2026	€ 2.000.000

Ik verzoek u deze opdracht in uw eerstvolgende (voortgangs)rapportage op te nemen. Ik zal het meerjarige uitgaven- en verplichtingenplafond ZonMw verhogen naar aanleiding van deze opdracht. U ontvangt hierover een aanvullend schrijven op mijn brief van 12 december 2022, kenmerk 3425005-1034055-BPZ inzake de goedkeuring jaarplan en begroting 2023. Tevens zijn de werkafspraken planning & control VWS, NWO en ZonMw van toepassing.

Hoogachtend,
de minister van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport,
namens deze,
de directeur-generaal Volksgezondheid,

Marjolijn Sonnema

www.zonmw.nl

MET KENNIS WERKEN AAN EEN GOEDE GEZONDHEID VOOR IEDEREEN

ZonMw
Laan van Nieuw Oost-Indië 334
2593 CE Den Haag
Telefoon 070 349 51 11
info@zonmw.nl